

Дудоров О.О., д.ю.н., професор,
Луганський державний університет внутрішніх справ
імені Е.О. Дідоренка, м. Сєвєродонецьк, Україна

ПРО СПРОБУ ВДОСКОНАЛИТИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВУ ЗАБОРОНУ, ПРИСВЯЧЕНУ ЗЛОВЖИВАННЮ ВПЛИВОМ

Із звернення до відповідних міжнародно-правових документів (а ст. 369-2 Кримінального кодексу України (далі – КК) «Зловживання впливом» є результатом імплементації ст. 18 Конвенції ООН проти корупції і ст. 12 Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією) випливає місія цієї кримінально-правової заборони як законодавчого засобу протидії «фоновій корупції». Стаття 369-2 КК, однак, сформульована абстрактно, не містячи застережень, за допомогою яких законодавець мав би недвозначно виразити свою волю, та, як наслідок, основну ідею криміналізації зловживання впливом як специфічних тристоронніх відносин з ознаками корупції, відмінних від традиційного хабарництва за участю «публічних» службових осіб і правомірного лобювання, чітко не відображає, хоч і не відкидає її. Недостатньо якісний рівень імплементації положень згаданих антикорупційних конвенцій своїм результатом має не лише суперечливість доктринального тлумачення чи не всіх основних ознак зловживання впливом, а й відсутність однаковості судової практики.

Однією з очевидних вад ст. 369-2 КК, яка наочно демонструє недотримання парламентаріями правил законодавчої техніки, є посилення в її примітці на нечинний нормативно-правовий акт (Закон «Про засади запобігання і протидії корупції»), що призводить як до дискусій в юридичній літературі, так і до неоднозначного правозастосування. Задля усунення цієї термінологічної вади та, як зазначається в пояснювальній записці, «задля уникнення законодавчих колізій та забезпечення принципу правової визначеності» проектом Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про запобігання корупції» (законопроект № 2500 від 27 листопада 2019 р., внесений народним депутатом України Г.В. Лічман; далі – законопроект) примітку ст. 369-2 КК пропонується викласти в такій редакції: «Особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, є особи, визначені в пунктах 1–3 частини першої статті 3 Закону України «Про запобігання корупції». Цікаво, що Головне науково-експертне управління Апарату Верховної Ради України, зазвичай критично налаштоване до законодавчих ініціатив народних обранців, у цьому разі продемонструвало незвичну лояльність. Констатувавши, що викладені в законопроекті зміни зводяться до заміни

згадок у низці законодавчих актів (включаючи ст. 369-2 КК) про Закон «Про засади запобігання і протидії корупції», який втратив чинність, на діючий наразі Закон «Про запобігання корупції», а також до приведення термінології у відповідність до чинного Закону, парламентські експерти зазначили, що не мають принципових заперечень щодо прийняття законопроекту.

На мою думку, ставлення до цього документа не може бути однозначним. Заслугує на підтримку пропозиція авторів аналізованого законопроекту уточнити, що відповідальність за різними частинами ст. 369-2 КК має наставити за певну неправомірну поведінку, пов'язану з впливом на прийняття рішення особою, уповноваженою на виконання функцій не лише держави, а й місцевого самоврядування. Адже осіб, уповноважених на виконання функцій місцевого самоврядування (депутати місцевих рад, сільські, селищні, міські голови, посадові особи місцевого самоврядування тощо), немає підстав (з урахуванням закріпленої в Конституції України та інших законодавчих актах відокремленості органів місцевого самоврядування від держави) визнавати особами, уповноваженими на виконання функцій держави. Тим більше, що в п. 1 ч. 1 ст. 3 Закону «Про запобігання корупції» використовується коректний зворот «особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування».

Водночас беззастережну спробу віднести до числа «адресатів» неправомірного впливу, які фігурують у ст. 369-2 КК, осіб, вказаних у пунктах 1–3 ч. 1 ст. 3 Закону «Про запобігання корупції», оцінюю критично. Такий законодавчий крок суперечитиме ст. 18 Конвенції ООН проти корупції і ст. 12 Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією, змушуючи вчергове говорити про виконання Україною міжнародно-правових рекомендацій «із запасом». Так, у першому із згаданих документів у контексті криміналізації зловживання впливом йдеться про мету «одержання від адміністрації або державного органу Держави-учасниці будь-якої неправомірної переваги». Призначення розглядуваної кримінально-правової заборони досить чітко відображено в пунктах 64–66 Пояснювальної записки до Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією: криміналізація зловживання впливом, покликана забезпечити прозорість і неупередженість у процесі прийняття рішень державними службами, має на меті дістатися до ближнього кола посадової особи або політичної партії і боротися з корупційною поведінкою тих осіб, які, перебуваючи поряд із владою, намагаються скористатись зі свого професійного становища або соціального статусу, що сприяє формуванню корумпованої атмосфери і послаблює віру громадян у справедливість державного управління. Тому вдосконалену примітку ст. 369-2 треба сформулювати таким чином, щоб вона не поширювала свою дію на службових осіб юридичних осіб приватного права та осіб, які не є

службовими особами і виконують роботу або надають послуги відповідно до договору з підприємством, установою, організацією. De lege ferenda (зادля узгодження положень КК та чинного антикорупційного законодавства) в ст. 369-2 КК, включаючи її примітку, доцільно вказати на осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, або осіб, прирівняних до них (пункти 1 і 2 ч. 1 ст. 3 Закону «Про запобігання корупції»). Саме такий варіант поліпшення ст. 369-2 КК змістовно узгоджуватиметься з положеннями антикорупційних конвенцій. Водночас слід бути свідомим того, що зазначені, так би мовити, термінологічні зміни не розв'язують основних проблем, пов'язаних із: тлумаченням і застосуванням ст. 369-2 КК; дефектністю останньої та її можливою оцінкою як «п'ятого колеса до воза» в існуючому арсеналі протидії корупції; визначенням долі цієї кримінально-правової заборони в контексті якісного виконання відповідних міжнародно-правових настанов.

УДК 343.98 (043.2)

Жеребко О.І., к.ю.н.,
Київський науково-дослідний інститут судових експертиз
Міністерства юстиції України, м. Київ, Україна

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДОПИТУ В КОНФЛІКТНІЙ СИТУАЦІЇ

У статті на основі аналізу наукових підходів, матеріалів слідчої практики проаналізовано психологічні особливості допиту в конфліктній ситуації.

Допит в конфліктній ситуації в психологічному відношенні одне з найскладніших слідчих дій. Основним способом протидії слідчому під час допиту є дача помилкових (повністю або частково) показань або взагалі відмову давати будь-які свідчення.

Мотивами повідомлення неправдивих відомостей допитуваним нерідко є боязнь виявитися викритим у скоєному злочині, будь-яких поганих вчинках і отримати за це покарання, моральне засудження; страх бути відкинутим особистісно значущою для нього референтною групою з-за допущеного по відношенню до кого-небудь з її членів «зради»; боязнь помсти з боку співучасників злочину; сором за вчинене; бажання приховати інтимні сторони життя; явна або прихована антипатія до слідчого і т.п. У осіб з психічними відхиленнями, низьким рівнем інтелектуального розвитку мотивами неправдивих показань можуть виявитися потреба в самоствердженні, негативізм, що проявляється в малозрозумілій на перших порах впертості і т.п.